

№ 17 (514)
Май 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

Школьнае краязнаўства: ушанаванне найлепшых рупліўцаў – **стар. 2**

Царкоўнае краязнаўства: служэнне Аляксея Хмарука – **стар. 5**

Ёсць праблема: фальклорныя калектывы і аўтэнтчная танцавальная культура – **стар. 7**

«Герой наш усміхаецца, Салютам подзвіг славіцца...»

Карціна Міхаіла МЕРВАНКОВА «Лета 1945» (2010 г.)

На тым тыдні...

✓ 22 красавіка ў Дзяржаўным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася прэзентацыя герба «Навіна» працы літоўскага скульптара Даруса Міляўскаса і ўрачыстае адкрыццё выстаўкі мініяцюраў «Збор рыцараў Сярэднявечча» з калекцыі мастака.

Герб быў сімвалам шляхетнай годнасці і пераемнасці традыцыяў рыцарскага служэння роднай зямлі. Шляхецкі род Луцэвічаў, з якога паходзіў Янка Купала, належаў да герба «Навіна», што з'явіўся на беларускіх землях у XV ст. Пяць пакаленняў продкаў Янкі Купалы служылі ў войску Вялікага Княства Літоўскага як шляхта магнатаў Радзівілаў. Паэт добра ведаў сямейную гісторыю і пераняў ад продкаў любоў да роднага краю і служэнне інтарэсам Бацькаўшчыны.

✓ 23 красавіка ў Мінску пры падтрымцы замежнага ўнітарнага прадпрыемства «Брыціш Амерыкан Табака Трэйдынг Компані» 10-ы раз прайшоў публічны конкурс «Дызайн уваходнага білета-2014» у Нацыянальны мастацкі музей Рэспублікі Беларусь.

Перамогу і галоўны прыз конкурсу рашэннем прафесійнага журы атрымаў гра-

ларускіх аўтараў прагучалі ў выкананні народнай артысткі Беларусі Зінаіды Бандарэнкі.

фічны дызайнер Уладзіслаў Хвастоў.

✓ 24 красавіка ў Літаратурным музеі Петруся Броўкі адбыўся вечар «Пакуль вятры Чарнобыль раздзімаюць...».

28 гадоў прайшло з той страшнай хвіліны, якая падзяліла час на да- і паслячарнобыльскі. Аварыя на Чарнобыльскай АЭС сталася праблемай усяго свету і перш за ўсё – нацыянальнай трагедыяй беларусаў.

Каб яшчэ раз узгадаць гэтую трагедыю, у музеі сабраліся пісьменнікі і паэты, грамадскія дзеячы, моладзь. Сярод запрошаных – Міхась Скобла, Сяргей Панізьнік, Людміла Хейдарова і інш. Творы бе-

✓ 25 красавіка ў Нацыянальным гістарычным музеі Рэспублікі Беларусь адкрылася выстаўка мастацкіх галаграмаў «Галаграфія-2014. Мінск», дзе прадстаўлены лепшыя працы, створаныя ў Беларусі. Яна арганізаваная адмыслова для гэтай сталіцы пад час правядзення Чэмпіянату свету па хакеі ў Мінску.

✓ 30 красавіка ў Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва» адбылося адкрыццё дзвюх выставак: «Арэна-Беларт» і «ForteПроўн – Дырэкторыя авангарду».

«Арэна-Беларт» – экспазіцыя, дзе сабраныя творы жывапісу, графікі, скульп-

туры, дэкаратыўнага мастацтва як зрэз сучаснага мастацкага працэсу ва ўсіх яго пошукавых і традыцыйных напрамках. Праект прымеркаваны да Чэмпіянату свету па хакеі.

«ForteПроўн – Дырэкторыя авангарду» – своеасаблівы комплекс, сінтэз як пластычных, так і часовых мастацтваў, як гістарычных рэмінісцэнцыяў, так і сучасных інсталяцыяў. Асновай гэтага складанага спалучэння з'яўляюцца прынцыпы УНОВІСа пачатку XX ст. і асяроддзя, натуральнае віцебскае гарадское, а таксама тэатральна-дэкаратыўнае пабудаванне для здымак фільма Аляксандра Міты «Шагал – Малевіч».

✓ 1 мая ў Мінску прайшоў фестываль, які арганізатары назвалі «першы зроблены рукамі жыхароў горада культурна-адукацыйны фэст «На Грушаўцы»». Цягам трох ме-

сяцаў жыхары мікрараёна вуліцы Грушаўская і валанцёры з іншых раёнаў горада гуртавалі вакол сябе неабываковых да мінущыны і дня сённяшняга аднаго з унікальных куткоў сталіцы, дзе захавалася традыцыйная гарадская забудова пачатку мінулага стагоддзя, старыя (у тым ліку драўляныя) двухпавярховікі. У выніку атрымалася насычаная праграма: выступленні талентаў Грушаўкі (паэты, музыкі, спевакі, чытальнікі), разнастайныя майстар-класы, шахматныя паядынікі, бясплатны кірмаш адзення і побытавых рэчаў, дваровыя гульні, веларамонтная майстэрня, кінапаказы на свежым паветры і шмат іншага. Было таксама «суседскае чаяванне» за агульным сталом.

Падрабязней, пра тое, што адбывалася ў Грушаўскім скверы, чытайце ў наступным нумары.

Сябры!
Падпісацца на газету можна з любога месяца

падпісныя індэксы:
індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Днямі ў Нацыянальным акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы адбылося першае пасяджэнне Грамадскай рады па адраджэнні і папулярызацыі гісторыка-культурнай спадчыны роду фон Гутэн-Чапскіх, створанай па ініцыятыве фонду «Ляліва» пры падтрымцы Беларускага фонду культуры і Рэспубліканскай канфедэрацыі прадпрыемстваў.

«Краязнаўчая газета» раней распаўсюджвала пра дзейнасць фонду «Ляліва». Яго прадстаўнікі нанова адкрываюць імя выбітнага і таленавітага чалавека – галавы горада Мінска з 1880 па 1901 г. Яна Караля Аляксандра фон Гутэн-Чапскага. Менавіта пры ім было скончанае будаўніцтва гарадскога тэатра (сёння Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы), пабудаваны піваварны завод (цяпер ААТ «Піўзавод «Аліварыя»), першая на тэрыторыі Беларусі тэлефонная станцыя агульнага карыстання, адкрытыя электрастанцыя і рамесніцкая вучэльня, заснаванае Гарадское таварыства аматараў спорту, пачалі працаваць радзілыны прытулак, гарадская публічная бібліятэка, бясплатная амбулаторыя, з'явіліся газеты «Мінскія губернскія ведамасці», «Мінскі лісток» і іншае.

Сябры рады абмеркавалі шэраг прапановаў, якія былі выкладзеныя ў прынятай па выніках пасяджэння рэзалюцыі. Сярод іх наступныя:

1) усталяванне бюста Яну Каралю Аляксандру фон Гутэн-Чапскаму на скрыжаванні праспекта Незалежнасці і вуліцы Леніна;

2) усталяванне памятных дошак Яну Каралю Аляксандру фон Гутэн-Чапска-

Адраджаем спадчыну Гутэн-Чапскіх!

Сябры рады на месцы будучага бюста Я.К. Гутэн-Чапскаму

му на будынках Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы, ААТ «Піўзавод «Аліварыя», РУП «Белтэлекам», ДВА «Белэнерга», КТУП «Мінсктранс»;

3) распрацоўка навуковага праекта па рэканструкцыі Прылуцкага палацава-паркавага комплексу, наданне яму статуса гісторыка-культурнай каштоўнасці рэспубліканскага значэння;

4) выданне календара «Дынастыя Гутэн-Чапскіх у партрэтах»;

5) распрацоўка турыстычных маршрутаў, звязаных з жыццём і дзейнасцю Гутэн-Чапскіх;

6) аднаўленне часткі конкі (конна-жалезнай гарадской дарогі);

7) уключэнне ў школьную праграму тэмаў па вывучэнні гісторыі роду Гутэн-Чапскіх праз унясенне дапаўненняў у

навучальныя планы ці ў якасці кансультацыйных заняткаў;

8) стварэнне міжнароднага турыстычнага кластара «Знакамітыя беларусы ў Еўропе»;

9) здымкі кароткаметражных ролікаў для паказу ў гарадскім пасажырскім транспарце;

10) выпуск юбілейнага канверта і маркі ў гонар Яна Караля Аляксандра фон Гутэн-Чапскага.

Адзначым, што частка гэтых ініцыятываў ужо рэалізуецца, у тым ліку дзякуючы фінансаванню Асацыяцыі агенцтваў мясцовай дэмакратыі (Страсбург, Францыя) у межах праекта «Захаваем гісторыка-культурную спадчыну графаў фон Гутэн-Чапскіх».

Таксама фонд «Ляліва» аб'яднаў вакол сябе зацікаўленыя грамадскія арганізацыі, установы навукі, адукацыі і культуры, бізнес-структуры: Беларускі камітэт ІКАМОС, Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры, Беларуская асацыяцыя клубаў ЮНЕСКА, Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, Нацыянальны акадэмічны тэатр імя Янкі Купалы, Музей гісторыі горада Мінска, Беларускі саюз прадпрыемстваў, Мінскі сталічны саюз прадпрыемстваў і працадаўцаў, Мінскае згуртаванне нашчадкаў шляхты і дваранства, фонд «Спадчына М.К. Агінскага», народнае аб'яднанне «Прылуцкая спадчына» і іншыя.

Пасля пасяджэння ўдзельнікі наведвалі месца, дзе плануецца ўсталяваць бюст Яну Каралю Аляксандру фон Гутэн-Чапскаму: скрыжаванне праспекта Незалежнасці і вуліцы Леніна.

Павел
САПОЦЬКА
Фота аўтара

А лепшы хто?

Творчасць і краязнаўства, на мой погляд, нельга падзяліць. Хіба чалавек, які займаецца краязнаўствам, можа быць не творцам? Адназначна – не! У нашай Ляўшчынскай сярэдняй школе імя А.А. Грымаця, што ў

Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў. Творчыя і даследчыя працы гэтай акцыі размешчаныя ў інфармацыйным краязнаўча-метадычным цэнтры школы. А вось музей «Ляўшчынскія далаглядзі» папоўніўся звесткамі пра ўзнагароды

Часлава Антонавіча, мы зрабілі відэазапіс, фотаздымкі і запрасілі яго на новыя сустрэчы. Прайшлі веснавыя акцыі па добраўпарадкаванні мемарыяльных комплексаў спаленых вёсак Боркі і Любча, помніка на месцы знішчэння яўрэяў мястэчка Ілья, магілаў ахвярам фашызму (вёскі Капусціна, Каўшэвічы). На мемарыяльным комплексе Любча пасадзілі «Алею памяці».

У школе адбыўся шэраг мерапрыемстваў, прысвечаных 70-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, 70-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. І ўшанаванне гэтых датаў працягваецца. А ў музеі «Вілейшчына літаратурная» – мерапрыемствы, прысвечаныя 100-годдзю Ганны Новік, та-

кому ж юбілею Аркадзя Куляшова, 200-годдзю Іосіфа Гапкевіча, 60-годдзю Уладзіміра Цануніна. Экскурсаводы рады наведнікам. Таму і бягуць на кожным перапынку дзеці, каб паслухаць пра пісьменніка-земляка, або проста паназіраць, як экскурсаводы ўдасканалюць свае веды. А на сапраўдныя экскурсіі прыходзяць цэлымі класамі.

У конкурсе «Лепшы краязнавец года» ўдзел прынялі ўсе вучні школы праз вусныя і пісьмовыя адказы на пытанні, заданні, выступленні, літаратурную творчасць, сабраныя музейныя прадметы. Краязнаўчы і літаратурны музеі, інфармацыйна-краязнаўчы цэнтр папрацавалі скрупулёзна: падлічылі балы, ацанілі творчыя працы, падрыхтавалі сцэнарый і чытальнікаў. Таму і

вынік атрымаўся выдатны: больш за сорак чалавек узнагароджаныя дыпламамі і атрымалі падзякі, а свае творчыя працы чыталі толькі пераможцы. Цяпер кожны з аўтараў школьнага літаратурнага зборніка можа заглянуць у чарговы «Куфэрачак» (выпускаць такі зборнічак стала традыцыяй пры падвядзенні вынікаў конкурсу «Лепшы краязнавец года»). А другая класніца Юлія Ярашонак напісала верш «Мой букет». Вось так і ўсе мы далучаем сваю кветачку ў «краязнаўчы букет», каб жыла памяць пакаленняў і квітнела нашая Радзіма.

Роза ШЭРАЯ,
кіраўнік школьнага народнага
літаратурнага музея
«Вілейшчына літаратурная»
Фота
Васіля ШЭРАГА

Жэня Краўчонак, Кірыл Яцэвіч і Каця Чарапок

Вілейскім раёне, краязнаўствам займаюцца амаль усе, ад дырэктара да першакласнікаў. Пацвярджэннем чаму стала святочнае красаўцае мерапрыемства, прысвечанае падвядзенню вынікаў краязнаўчага месячніка, дый усяго навучальнага года, а таксама вынікаў конкурсу «Лепшы краязнавец года».

Безумоўна, месячнік па краязнаўстве быў плённы і выніковым. Кожны клас, а гэта пошукавая група разам з класным кіраўніком, правялі акцыю «Звіняць медалі на грудзях ветэранаў», прысвечаную 70-годдзю вызвалення

ўдзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны (вучні сабралі і апрацавалі дадзеныя пра сваіх прадедаў, родных, суседзяў, аднавяскоўцаў). Дый сустрэча з Чаславам Варславанам закрунула юных слухачоў. Шапоўнаму ветэрану даўно за 90, а ён так проста і шчыра распавядае пра мінулыя выправаванні і страты, перамогі і раненні і заўважае: «Слухайце, дзеткі, нас, ветэранаў, засталя адзінкі. Я гавару пра тое, што бачыў, перажыў, а мяне таксама не стане. А так хочацца, каб вы памяталі пра вайну і бераглі мір». Каб не пайшлі ў небыццё ўспаміны

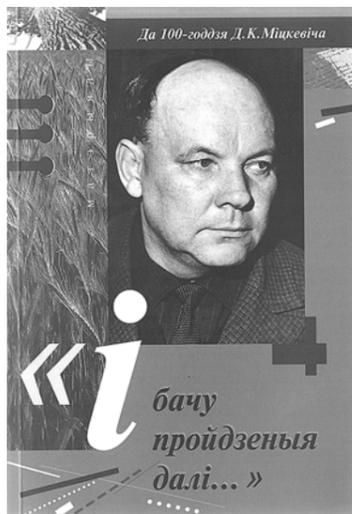

Захавальнік спадчыны

Да стогодовага юбілею былога дырэктара Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа Данілы Міцкевіча, сына нашага Песняра, падрыхтаваная і выдадзеная кніга «І бачу пройдзеныя далі...» (пабачыла свет у выдавецтве «Кнігазбор» сёлета ў красавіку). Укладанне кнігі, уступы да раздзелаў і каментары выканала дачка Данілы Канстанцінавіча Вера Міцкевіч, а прадмову да выдання – пісьменнік Сяргей Законнікаў.

Кніга поўніцца ўнікальнымі дакументальнымі матэрыяламі – сведкамі творчага жыцця самога Данілы Канстанцінавіча, а таксама яго бацькоў Канстанціна Міхайлавіча і Марыі Дзмітрыеўны. Перапіска сына з бацькамі, тэксты яго выступленняў і допісы з розных нагодаў, іншая эпістальярная спадчына Д. Міцкевіча не толькі дапамагаюць нам аднавіць у памяці падзеі далёкіх ужо гадоў Вялікай Айчыннай вайны, але уваскрашаюць саму эпоху, у якую давалося жыць і працаваць нашым Вялікім Песнярам Якубу Коласу і Янку Купалу. Можна, нават, найперш яны краюць чытача глыбокай сыноўскай павагай да сваіх бацькоў,

поўняцца бацькоўскімі турботамі пра лёс сваіх дзяцей.

Асобны раздзел складаюць дарчыя надпісы Д. Міцкевічу на кнігах вядомых асобаў, пісьменнікаў былога СССР, нашай Беларусі.

Кніга «І бачу пройдзеныя далі...» – яшчэ адзін багаты ўспамін пра выдатнага захавальніка спадчыны Якуба Коласа Данілу Канстанцінавіча.

Наш кар.

Рыхтуемса да актыўнага лета

Рэспубліканская моладзевая грамадская арганізацыя «Студэнцкае этнаграфічнае таварыства» (СЭТ) запрашае ўсіх ахвочых наведаць семінары па падрыхтоўцы да этнаграфічных экспедыцыяў.

17 мая (субота) 13:30 – 15:30

Збор і дакументаванне аб'ектаў матэрыяльнай культуры. Кантакт з інфарматарамі.

Правільная фотафіксацыя аб'ектаў матэрыяльнай культуры і ўпарадкаванне іх пад час і пасля экспедыцыі. Размова з інфарматарам, правілы паводзінаў пад час гутаркі з ім.

21 мая (серада) 18.30 – 20.30

Практыкум па апрацоўцы аўдыя- і відэаматэрыялаў.

Стварэнне архіва, апрацоўка этнаграфічных запісаў, выдача ахвочым хатняга задання па праслухоўванні альбо маркіроўцы гутарак.

28 мая (серада) 18.30 – 20.30

Асновы працы з гуказапісвальнай, фота- і відэаапаратурай.

Ажыццяўленне якаснага запісу гуку і відэа, стварэнне якаснай фатаграфіі ў палявых умовах. Патрабаванні, што ставяцца да палявых запісаў для выкарыстання іх у публікацыях і ў навуковых мэтах.

Заняткі будуць праходзіць ва ўправе СЭТ (г. Мінск, ст. метро «Грушаўка», вул. К. Лібкнехта, 112; уваход на першым паверсе з боку школы). Уваход вольны, колькасць месцаў абмежаваная. Каб паўдзельнічаць, дасылайце заяўкі на адрас ponushka.anki@gmail.com. У лісце паведаміце, у якіх семінарах будзеце браць удзел, і кантактны нумар тэлефона. Узніклыя пытанні можна задаць па тэлефоне +37533 662-48-41 (Ганна).

Таксама СЭТ зладзіць сёлета 2 поўныя экспедыцыі і, магчыма, адну кароткую:

30 чэрвеня – 20 ліпеня ў Вілейскі раён (Мінская вобласць);

4 – 24 жніўня ў Мастоўскі і Шчучынскі раёны (Гродзенская вобласць);

23 – 31 жніўня (факультатыўна, невялікім складам) у Слаўгарадскі і/або Чавускі раёны (Магілёўская вобласць).

Тэматыка ўсіх экспедыцыяў – універсальная этнаграфічная. Зацікаўленых запрашаем да ўдзелу як непасрэдна ў палявой працы, так і ў падрыхтоўчай. Заяўкі на ўдзел у экспедыцыях (з пазначаным часам ўдзелу і ступені дасведчанасці ў палявой працы) дасылайце адказным асобам:

па вілейскай экспедыцыі – Аляся Медушэўская, тэлефон +37529 876-84-35, пошта amedemiel@tut.by;

па мастойскай экспедыцыі – Ганна Якуш, тэлефон +37533 662-48-41, пошта ponushka.anki@gmail.com;

па слаўгарадскай экспедыцыі – Сяргей Лісіца, тэлефон +37533 636-86-51, пошта lis@ethno.by.

Калі вы гатовыя паўдзельнічаць у падрыхтоўцы экспедыцыяў, звяртайцеся да **Барыса Шчукі** па тэлефоне +37529 646-95-69, proscrivia@gmail.com, ці да адказных асобаў, пералічаных вышэй.

Заўжды вітаецца ўдзел на працягу ўсёй экспедыцыі. Калі магчыма, плануіце ваш удзел суцэльнымі адрэзкамі, не меншымі за 6 дзён. Паколькі СЭТ фінансуецца толькі за кошт складчыны і разавых ахвяраванняў, якія амаль цалкам ідуць на аплату офіса, у экспедыцыяў можа не быць цэнтральнага фінансавання. У такім выпадку экспедыцыі будуць праходзіць за кошт складчыны. Каб цалкам забяспечыць палявую працу, мы вымушаны будзем прасіць ад кожнага ўдзельніка каля 6-ці далараў за кожны дзень удзелу. Але, урэшце, кожны ўкладвае колькі можа.

Паводле інфармацыі арганізатараў

Д.К. Міцкевіч з жонкай Аляўцінай, унучкай Валянцінай і дачкой Верай дома ў свой дзень нараджэння. Мінск, 30 верасня 1990 г.

Фота Аляксандра ФЕДАРЭНЧЫКА

Агляд беларускай гісторыі за 20 гадоў

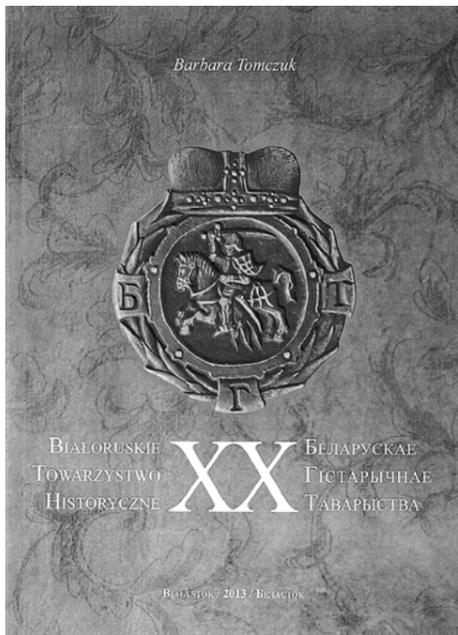
Добрую справу зрабіла Барбара Томчук. Яна падрыхтавала, сабрала і выдала ўсё тое, чым займалася Беларускае гістарычнае таварыства ў Беластоку з 1993 года. Выданне называецца «Białoruskie Towarzystwo Historyczne XX Беларускае гістарычнае таварыства». А таварыства на працягу 20 гадоў сапраўды актыўна вяло даследчую і выдавецкую дзейнасць. Ладзіла навуковыя канферэнцыі, выстаўкі ды гістарычныя летнікі для моладзі. А яшчэ выдала 40 нумароў «Беларускага гістарычнага зборніка» ды некалькі дзясяткаў кніг. Апошні нумар «Беларускага гістарычнага зборніка» (№ 40) мяне здзівіў артыкулам Алены Говар «Беларускія анзакі» – выдатным матэрыялам-адкрыццём пра ўраджэнцаў Беларусі, якія ў 1915 годзе служылі і ваявалі ў корпусе ANZAC аўстралійскай арміі супраць туркаў. Нават напісаў аўтарцы ліст з падзякай за добры артыкул. Ён мяне яшчэ зацікавіў і тым, што там служыў Фёдар (Тодар) Лейка з вёскі Збочна Слонімскага павета. Магчыма, нейкі блізкі сваяк нашага беларускага драматурга, паэта, празаіка і педагога Кандрата

Лейкі (1860 – 1921), які таксама быў родам з гэтай вёскай.

З Беларускае гістарычным таварыствам супрацоўнічалі і працягваюць супрацоўнічаць дзясяткі выдатных гісторыкаў з Польшчы, Беларусі, Украіны, Літвы, Расіі і іншых дзяржаваў. А кіруе таварыствам неўтаймаваны, далікатны і таленавіты гісторык Алег Латышонак.

Выданне Б. Томчук – гэта бібліяграфічны даведнік, які з'яўляецца своеасаблівым гістарычным дакументам. Ён вельмі неабходны гісторыкам, філолагам, краязнаўцам і ўсім тым, хто цікавіцца мінуўшчынай Беларусі. Аўтарка грунтоўна апісала ў кнізе: якія выданні выдала за 20 гадоў Беларускае гістарычнае таварыства ў Беластоку, калі яны выйшлі з друку, хто аўтары; па гадах склала бібліяграфічны паказальнік усіх мерапрыемстваў, што праводзіліся БГТ, найперш навуковых канферэнцыяў, выставак, прэзентацыяў, іх тэмы і месцы правядзення. Шмат змешчана каляровых фотаздымкаў асобаў, якія мелі непасрэднае дачыненне да тых мерапрыемстваў.

Ва ўступным слове А. Латышонак

шчыра прыгадаў добрыя беларускія гістарычныя справы ў Польшчы, а таксама тых сяброў-гісторыкаў, якія шмат зрабілі і робяць на ніве беларускай гісторыі. Гэта Юры Туронак,

Антон Мірановіч, Яўген Мірановіч, а таксама с.п. Сакрат Яновіч (1936 – 2013) і іншыя. Аўтарка кнігі спынілася і на аглядзе беларускай меншасці ў Польшчы, як на іх справах палітычных, так і на сродках масавай інфармацыі і выдавецкай дзейнасці.

Чытаючы выданне Б. Томчук, я падумаў, што даўно пара рыхтаваць і паціху выдаваць падобныя выданні пра «Беларускія календары» ў Беластоку, пра літаратурныя беларускія выданні «Белавежы», а таксама бібліяграфічныя даведнікі пра публікацыі ў беларускім тыднёвіку «Ніва» (Беласток). Калі агляд календароў і беларускіх літаратурных твораў прасцей зрабіць, дык агляд усіх публікацыяў «Нівы» за 58 гадоў – справа клапатлівая, вялікая і сур'ёзная. Глядзіш – не за гарамі і 60-годдзе «Нівы». Магчыма, да гэтага юбілею і неабходна распачаць падрыхтоўку і выпуск кніг з указаннем ніўскіх публікацыяў па ўсіх тэмах, напрыклад, літаратура на старонках «Нівы» за 60 гадоў, культура, гісторыя, вясковае жыццё, асобы, гутаркі і г.д. Ці некалькі інакш рыхтаваць і выдаваць падобныя даведнікі. Але гэта рабіць трэба. Праўда, такая праца не дужа ўдзячная, але ж гістарычна важная.

Сяргей ЧЫПРЫН

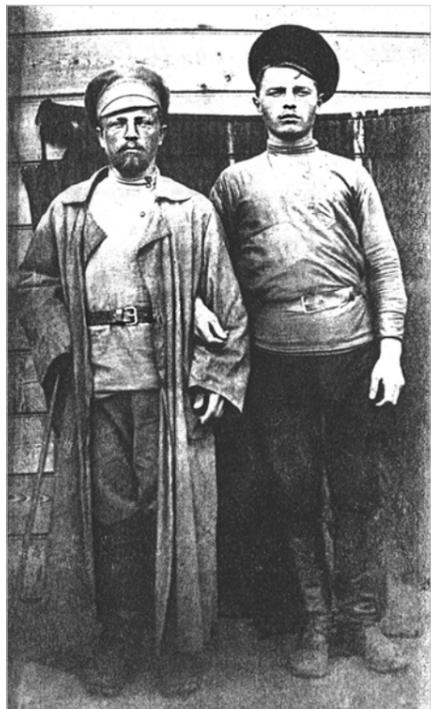

З акапаў далёкай вайны

Пакуль вялікія музеі перапісваюць свае скарбы ды выдаюць кнігі з распадамі пра свае рарытэты (прыкладам, нядаўняе выданне «Скарбы музеяў Беларусі»), дык і меншым – раённым ды школьным, напрыклад – ёсць чым пахваліцца. Чытачы нашай газеты ведаюць пра Музей Радзімазнаўства, які стварыў пісьменнік і грамадскі дзеяч Сяргей Панізьнік на сваёй радзіме ў Мёрскім раёне пры Лявонпальскім сельскім цэнтры вольнага часу (ім кіруе Таццяна Кліманская). Знаёмім чытачоў «Краязнаўчай газеты» з некалькімі экспанатамі. Гэта сведкі Першай сусветнай вайны.

12 лістапада 1916 года нехта Т. Камарніцкі на сваёй франтавой лыжцы выбіў надпіс: «Въ память отечественной войны 1914–15–16 г.». Знайшлі памятку даўніны напрыканцы ХХ стагоддзя вучні Садоўскай сярэдняй школы Клецкага раёна (раней вёска Садовая называлася Блячына). І прынеслі настаўніцы Вользе Крыцкай. Дзякуючы ёй мы і маем магчымасць цяпер пабачыць той прадмет, так неабходны салдату ў любую вайну. Бадай, не меней за шашку, стрэльбу ці аўтамат. І нагадвае лыжка пра крываваю, як яе яшчэ называлі ў часы Савецкага Саюза, імперыялістычную, вайну.

Паколькі беларускія землі былі і прыфрантавою паласою, і лініяй фронту, ёсць багата і іншых сведчанняў аб прамінулых баях. На ўсходняй ускраіне Лявонпалля засталіся парослыя дрэвамі акапы. А ў сем'ях можна знайсці старыя фотаздымкі. Жыхарка Лявонпалля Валянціна Папсуевіч з роду Карніцкіх падаравала музею некалькі фотаздымкаў, што засталіся ад яе маці Антаніны Пятроўны з роду Солтанаў. На некаторых – брат яе мамы Георгіеўскі кавалер Рыгор Солтан з аднапалчанамі. На ад-

М. Апановіч (злева) з сябрам (Абаянь, 1916 г.)

Р. Солтан (справа), 1914 (?) г.

ным – ужо ў мірных абставінах, пры поўным парадзе. Ёсць у Музеі Радзімазнаўства фотаздымкі і яшчэ аднаго героя Першай сусветнай – Міхаіла Апановіча. Здымкі захавала ягоная сястра, жыхарка Лявонпалля Серафіма Аўла-

Год 1914-ы: ПОГЛЯД з 2014-га

севич, ад якой здымкі перайшлі дачцэ, Алімпіядзе Корбан. А тая перадала іх С. Панізьніку. На адвароце фота з горада Абаянь Курскай губерні (датаванага 10 верасня 1916 года) салдат напісаў пра сваё раненне аднапалчаніну Яфіму Ісаеву: «Трудное положение было. Пришлось потерпеть немало. Был очень больной. После этого сезона 2-месячного поправился и поехал домой на 6 месяцев».

І яшчэ адзін экспанат. Кварты ад Елізаветы (Альжбеты) Панізьнік з вёскі Бабышкі, што непадалёк Лявонпалля. Яе вырабіў 100 гадоў таму Фрол Панізьнік, бацька жанчыны, са снарада Першай сусветнай вайны.

Стваральнік музея зазначае: «Праз два дзесяцігоддзі лявонпальскае Прыдзвінне было далучанае да "матэрыяльнай" Беларусі. Неўзабаве змяжэцкіх прозвішчаў, згаданыя мною, аказаліся рэпрэсаванымі. І чыю долю баранілі салдаты? Але яшчэ няма ў свеце музея эмоцыяў».

А колькі яшчэ такіх сведчанняў прамінулых падзеяў захоўваюць сямейныя альбомы, кувэры, папкі... Колькі цікавых экспанатаў захоўваюць рэгіянальныя музеі, далёкія ад сталіцы. Расказвайце, сябры, пра цікавосткі свайго рэгіёна, сваёй сям'і – чакаем вашых допісаў ды фотаздымкаў.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ

Вілейшчына

Турыстычны маршрут па мясцінах Першай сусветнай вайны

Спецыялісты Маладзечанскага рэгіянальнага турыстычнага цэнтры распрацавалі экскурсійны маршрут па месцах праходжання лініі фронту Першай сусветнай вайны. Пад час экскурсіі аматары гісторыі наведваюць гарады Вілейку і Сморгонь, вёску Заброддзе Вілейскага раёна і пабачаць акапы ды іншыя абарончыя збудаванні, наведваюць пахаванні салдат, а таксама пачуюць цікавыя апавяданні пра падзеі, што разгортваліся тут сто гадоў таму.

Дапамогу ў распрацоўцы маршруту аказалі супрацоўнікі вілейскага і смаргонскага краязнаўчых музеяў. Асоба ўдзячнасць таксама мастаку Барысу Цітовічу і ягонай жонцы Валянціне Пятроўне, якія ў вёсцы Заброддзе стварылі мемарыял, прысвечаны Першай сусветнай.

Мяркуюцца, што маршрут будзе запатрабаваны як жыхарамі нашай краіны, так і замежнымі турыстамі, у першую чаргу – грамадзянамі Расіі, Польшчы і Германіі.

Сёлета спаўняецца 100 гадоў з пачатку Першай сусветнай вайны. На тэрыторыях сучасных Вілейскага і Сморгонскага раёнаў разгортваліся самыя кровапралітныя ваенныя аперацыі, – распавяла дырэктар рэгіянальнага турыстычнага цэнтры Л. Бруяка. – Варта прыгадаць, напрыклад, ліквідацыю Свянцянскага прарыву (верасень-кастрычнік 1915 года) або гераічную абарону Сморгоні. Расійскія войскі ўтрымлівалі гэты горад 810 дзён – з верасня 1915 па люты 1918 года. Закранула рэгіён і Нарачанская наступальная аперацыя, калі ў сакавіку 1916 года за дзесяць дзён на беларускай зямлі загінулі больш як 75 тысяч салдат царскай арміі. На Маладзечаншчыне базаваліся расійскія часці тылавога забеспячэння. Раён моцна пацярпеў ад нямецкіх газавых атак.

Тут да месца нагадаць, што Першая сусветная вайна працягвалася з 28 ліпеня 1914 па 11 лістапада 1918 года. Яе ахвярамі сталі 2,7 мільёна падданых Германіі, 1,8 – Расіі, 1,9 – Францыі, 1,8 – Аўстра-Венгрыі, 1 мільён – Вялікабрытаніі. Паводле дадзеных Міністэрства абароны Рэспублікі Беларусь, сёння на дзяржаўным уліку ў нашай краіне знаходзіцца 137 воінскіх пахаванняў тых часоў.

Паводле сайтаў mgazeta.by і vialejka.info:
На фота з архіва выдання «Волат»: мемарыял у ваколіцах Рускага Сяла на Вілейшчыне

Наш календар

«Першы адважыўся...»

Манюшка – 195!

Польскі і беларускі кампазітар, дырыжор, педагог, стваральнік нацыянальнай оперы, класік польскай і беларускай вакальнай лірыкі Станіслаў Манюшка нарадзіўся 5 мая 1819 года ў фальварку Убель Ігуменскага павета Мінскай губерні (сёння Чэрвеньскі раён). Прадстаўнік старажытнага беларускага шляхецкага роду Манюшкаў герба «Крыўда», сын Часлава і Альжбеты з Маджарскіх, пачатковую адукацыю атрымаў дома, а веды пра музыку – ад маці, адоранай піяністкі. Як сведчаць біёграфы кампазітара, ён з ранняга дзяцінства захапляўся народнай музыкай, якую чуў на Міншчыне. Музычную адукацыю атрымаў у Мінску, дзе яго выкладчыкам быў Дамінік Стэфановіч, у Варшаве пад кіраўніцтвам арганіста Аўгуста Фрэера, а ў Берліне ў Карла Рунгенхагена. З 1840 па 1858 год працаваў арганістам і дырыжорам у Вільні, а з 1858 года і да канца жыцця – дырыжорам і дырэктарам опернага тэатра ў Варшаве (пайшоў з жыцця 4 чэрвеня 1872 года). З 1864 года – прафесар Музыкальнага інстытута ў Варшаве.

Мемарыяльная дошка С. Манюшка ў Мінску

Першыя творчыя вопыты С. Манюшкі адносяцца да 1830-х гадоў, калі ён стварыў аперэту «Канторскія служачыя». У 1840-я кампазітар напісаў вакальныя творы на вершы А. Міцкевіча. Да гэтага часу адносяцца і «Хатнія спеўнікі» – 12 зборнікаў песень на вершы згаданага і іншых паэтаў: Яна Чачота, Уладзіслава Сыракомлі, Тамаша Зана, Антона Адынца, Аляксандра Хоцікі...

У гэты час у Мінску былі пастаўлены аперэты, напісаныя С. Манюшкам на лібрэта Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча, – «Чароўная вада», «Яўрэйскі рэкруцкі набор», «Спаборніцтва музыкаў», а таксама славетная «Сялянка» («Ідылія»), у якой упершыню ў гісторыі опернага мастацтва са сцэны прагучала беларуская мова. Выкарыстанне ў лібрэта беларускай мовы побач з польскай у апірышчы на беларускі фальклор мела вялікае значэнне ў гісторыі нашай музычнай культуры. Упершыню з тэатральнай сцэны гучалі нацыянальныя мелодыі, прымаўкі і прыказкі. І гэта была не проста творчая смеласць драматурга і кампазітара, якія адважыліся ва ўмовах знявагі да ўсяго беларускага адкрыта заявіць пра свае сімпатыі, а глыбока прадуманая і свядомая акцыя, што адлюстроўвала іх творчыя, грамадзянскія і ідэйныя пазіцыі. Гэтыя погляды не заўсёды падтрымлівалі нават блізкія сябры: У. Сыракомля, які хваліў аўтара «Ідыліі» за тое, што ён «першы адважыўся стварыць вялікі твор на нашай народнай гаворцы», лічыў яго творы «залішне вострымі», а вядомы варшаўскі музычны крытык Ю. Сікорскі неаднойчы дакараў С. Манюшку за сацыяльна-вострыя сюжэты, якія надавалі музыцы «непажаданы характар».

На працягу ўсяго жыцця С. Манюшка падтрымліваў цесныя сувязі з беларускімі музыкантамі: быў настаўнікам ігры на фартэпіяна мінскай піяністкі І. Горват, дасылаў розным выдаўцам, у тым ліку і Францу Лісту, творы Фларыяна Міладоўскага, пісаў артыкулы пра сваіх суайчыннікаў, рэцэнзаваў кнігу «Граматыка музыкі» Напалеона Орды, дапамагаў набыць музычную адукацыю Каміле Марцінкевіч. С. Манюшка рэгулярна дасылаў у Мінск Д. Стафановічу і Ф. Міладоўскаму экзэмпляры сваіх твораў.

Не знікае памяць пра кампазітара. Дом у Мінску, дзе прайшлі яго дзіцячыя гады, упрыгожвае мемарыяльная шылда (праўда, улётку здаецца, што кампазітар грае ў рэстаранцы: калі кавярня, якая там цяпер месціцца, арганізуе на вуліцы тэрасу). У гонар славетнага кампазітара ў нашай сталіцы адна з вуліцаў носіць яго імя.

Падрыхтавала
Наста КАДЫТРЫБ

Царкоўнае крязнаўства

Справа жыцця

Цяжкія выпрабаванні выпалі службыцелям царквы ў гады Савецкай улады. Гэта быў час ганенняў і здзекаў над духоўнымі святынямі. Але не ўсе адварнуліся ад царквы, былі тыя, хто нёс гэтую веру ў масы. Праз такую школу жыцця і служэння Богу прайшлі многія святары. Адзін з іх – Аляксей Хмарук. Паслаўляецца Бога і абараняецца людзей – вось галоўныя ідэі, якія праз ўсё жыццё пранёс айцец Аляксей.

Нарадзіўся Аляксей Міхайлавіч 18 сакавіка 1924 года ў ціхай палескай вёсцы Патапавічы Ляхавіцкага раёна, у простаі сялянскай сям'і. Нараджэнне сына – вялікая радасць для бацькоў. У сям'і падрасцала дачушка Сцепаніда, а бацьку быў патрэбен памочнік па гаспадарцы. З маленства спазнаў хлапчук цяжкую сялянскую працу. Дапамагаў пасвіць кароў, працаваў на палатку. Сям'я жыла звычайным вясковым жыццём. Падрасцалі Аляксей і Сцепаніда. Але Вялікая Айчынная вайна парушыла ўсе планы не толькі сям'і Хмарукоў, але ўсіх мірных жыхароў краіны. Пайшоў на фронт і не вярнуўся бацька. Увесь цяжар сялянскай працы лёг на плечы юнага Алёшы. Прыходзілася дапамагаць маці і сястры выжываць у галодны ваенны час.

У пасляваенныя гады жыццё вёскі Патапавічы наладзілася. Пакрыху адыходзіла разруха і голад. Маці жадала для дзяцей лепшай долі. І магчыма, таму што была набожнай, настаяла, каб сын прысвяціў жыццё Богу.

Аляксей паступіў вучыцца ў Жыровіцкую духоўную семінарыю. Навучанне давалася юнаку лёгка. У 1948 годзе ён паспяхова заканчвае ўстанова і накіроўваецца на службу ў горад Пінск, дзе і пазнаёміўся з маладой прыгожай дзяўчынай Надзеяй. Паміж маладымі людзьмі загарэлася каханне. Дзяўчына стала для Аляксея родным па духу і думцы чалавекам. У 1952 годзе яны пабраліся шлюбам.

Праз два гады лёс закінуў іх на Ганцаўшчыну, у вёску Вялікія Круговічы. Айцец Аляксей становіцца настояцелем Свята-Георгіеўскай царквы. Вяскоўцы адразу прыкмецілі непахісную веру бацькі ў Бога, яго душэўную дабрацьню, любоў да людзей. Ды й палеская вёска і яе жыхары прыйшліся да душы айцу Аляксею і яго маладзенькай жонцы. У хуткім часе пасля прыезду нарадзілася дачка Валя, пазней – Ліда. Дзеці падрасцалі, разам са сваімі аднагодкамі хадзілі ў школу, займаліся грамадскімі справамі. У школе асабліва была актыўнай Валія. З гэтай прычыны яна ў царкву не хадзіла. А вось Ліда, наадварот, наведвала царкву з маленства.

Жыла сям'я Хмарукоў як і ўсе вяскоўцы: тры-малі курэй, свіней, коз, садзілі гародніну і садавіну, бо царкоўнага даходу хапала толькі на хлеб і ваду ды на падаткі.

Сям'я Хмарукоў

А. Хмарук быў добрым мужам і клапатлівым бацькам. Дзякуючы яму дачкі пад Новы год знаходзілі пад елкай цікавыя падарункі і цукеркі. Ён вучыў сваіх дзяцей любіць Бога, далучаў да веры. Сям'я Хмарукоў, усе без выключэння, прытрымлівалася царкоўных пастоў. Будучы па натуре праўдзівым і добрым чалавекам, айцец Аляксей цаніў у людзях справядлівасць і дабрыню. А яшчэ ён любіў гумар. Пры сустрэчы з вяскоўцамі ён умела адпускаў жарты. Адна вясковая жанчына апавядала, як бацька, сустрэўшы яе на вуліцы, казаў: «Ты, кабецінка, калі мяне сустрэнеш, трымайся за гузік і табе абавязкова сёння пашанцуе».

Палітыка дзяржавы была такой, каб адлучыць людзей ад царквы і веры. Многія былі не супраць веры, але, баючыся за свае пасады, хрысцілі дзетак патаемна. Простыя вяскоўцы рабілі гэта ў адкрытую.

Бывалі такія часы, калі царква пуставала. Для праваслаўных гэта быў нялёгкі час. Але айцец Аляксей з усёй адказнасцю падыходзіў да здзяйснення царкоўнага таінства і богаслужэння. Таму служба ў царкве адбывалася нават тады, калі прысутнічалі толькі двое – бацька і матушка.

Нягледзячы на тое, што царкву наведвала мала прыхаджанаў, святару царкоўных справаў хапала. Свята-Георгіеўская царква была адзінай на Ганцаўшчыне. Бы-

вала, з ранку патрэбна было патрапіць на хрэсьбіны ў вёску Хатынічы, а затым – на адпяванне ў вёску Будча. Не маючы ўласнай тэхнікі, прыходзілася бацьку выкарыстоўваць гужавы транспарт.

У гады савецкага атэізму, калі актыўна вялася прапаганда супраць царквы, друкавалася вельмі мала выданняў духоўнай тэматыкі. Айцец Аляксей перапісваў ад рукі альбо набіраў на машыны тэксты малітваў, канонаў і раздаваў прыхаджанам.

Летам 1986 года не стала айца Аляксея. Ён пайшоў з жыцця ў самым росквіце гадоў. Ён да канца сваіх дзён застаўся верным царкве і Божаму слову. На яго пахаванні прысутнічалі святары з ўсяго наваколля і суседніх раёнаў – Баранавічаў, Ляхавічаў і Лунінца.

Матушка Надзея, страціўшы самага блізкага чалавека, была верная той справе, якую яны пачыналі разам з мужам. Да апошніх дзён жыцця яна наведвала царкву, кіравала царкоўным хорам.

Мінула ўжо чвэрць стагоддзя з таго часу, як не стала А. Хмарука, але і сёння вяскоўцы з павагай і любоўю ўспамінаюць святара. Айцец Аляксей разумеў людзей, і яны давяралі свайму духоўнаму настаўніку. Яму заўсёды былі ўласцівыя мудрая прастата, дабрыня і міласэрнасць, спагада да дзецей і сталых людзей, да пакутнікаў і аблудных. Многія сыходзілі ад айца Аляксея са светлымі пачуццямі, з надзеяй на лепшае, з намерам змяніць сваё жыццё.

І вельмі радуе тое, што справа А. Хмарука працягваецца: на круговіцкай зямлі жыве Свята-Георгіеўская царква, разліваюцца над вёскаю званы, гучыць слова Божае і схіляюцца людзі да веры, з якой душа кожнага з нас становіцца святлейшай.

Наталя ФЯДОСАВА,
бібліятэкар Вялікакруговіцкай
сельскай бібліятэкі,
Ганцавіцкі раён

Сплаўны промысел у верхнім цячэнні ракі Нараў у 1920—1930-я гг.

Сплаўны промысел здаўна з'яўляўся адным з распаўсюджаных на Беларусі. Але ў 1920—1930-я гг. сітуацыя карэнным чынам змянілася. Ва ўсходняй Беларусі пльагонства выйшла на прафесійны ўзровень і ажыццяўлялася работнікамі рачнога транспарту, а на захадзе лесасплаў захавваўся як традыцыйны адыходны промысел.

Адной са сплаўных рэк на захадзе Беларусі была Нараў, якая ў вярхоўях праходзіць праз Белавежскую пушчу. Шматлікія пароды дрэваў, рака прыдатная для транспарціроўкі лесу і абумовілі цікавасць лесажыўшчыкаў да гэтага ляснага масіву.

У вышэйназваны перыяд прамысловая распрацоўвалася паўночна-ўсходняя частка пушчы ў самых вярхоўях Нараву ў ваколіцах вёскі Рудня. Мясцовыя лесажыўшчыцы, буйнейшым з якіх быў Грухман, пад высечку куплялі дзялячкі лесу, па плошчы роўныя палове ляснага квартала. Высечка вялася ўзліску жыхарамі вёскі Рудня, Тушэля і Ціхаволя сякерамі і двухручнымі папярочнымі піламі. Вывозілі лес санным шляхам на правы бераг Нараву. У маласнежныя зімы дарогі ладзілі з прывазнага снегу.

Біндзюга знаходзілася на правым беразе за 2,5 км на ўсход ад Рудні. Тут частка лесу апрацоўвалася (здымала-

ся кара) стругамі і скоблямі, частка заставалася неапрацаванай. Выбракоўка драўніны і пастаноўка клеймаў не праводзіліся.

Вясной, пасля крыгаходу, у вялікую ваду лес скочвалі ў рэчку і вязалі ў плыты. Адно звяно называлася «глёнам». Яно складалася з 8—12 бярэнаў, у залежнасці ад іх таўшчыні, даўжыні на 20 м, што было абумоўлена шырынёй і звлістасцю ракі. Збівалі бярэны пры дапамозе папярэчных брускоў ці жэрдак — «рамянёў». Затым глёны звязваліся паміж сабой за рамяні дротам («шыроўкай») крыж-накрыж у пасы па 20 глёнаў. Па заканчэнні нарыхтоўкі плытоў пачынаўся непасрэдна іх сплаў. Кожны пас сплаўлялі 4—5 чалавек, у асноўным жыхары Рудні. Сплаў праводзіўся пры дапамозе шастоў — «лёсак». На вярсе лёскі была прымацаваная гарызантальная планка для ўпора шаста ў грудзі — «арэлька».

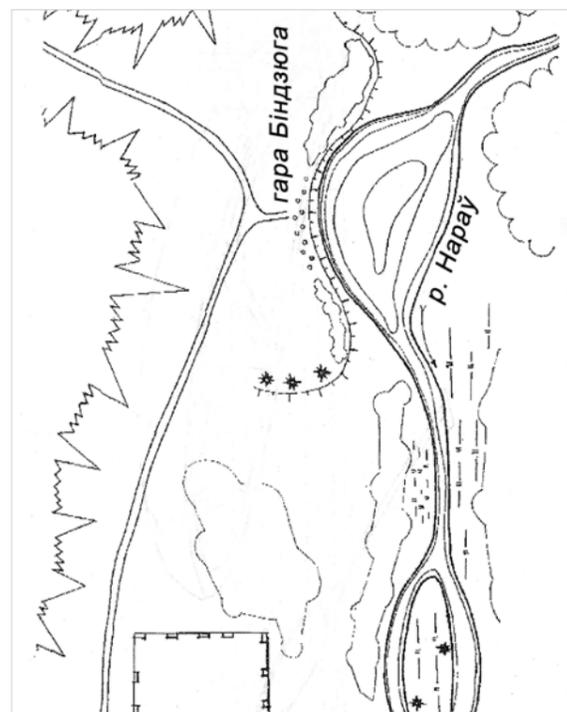
У сувязі з адносна вялікай даўжынёю пасаў і звлістым рэчышчам ракі ў сплаўных мэтах выкарыстоўвалі выдзёбаныя з асіны чаўны, якія кіраваліся шастамі і вёсламі з мыліцай. Асноўная іх функцыя — забеспячэнне маневранасці паса пры пераадоўванні шматлікіх лукавінаў ракі.

Плыты гналі на Беласточчыну ў прыбрэжныя гарады і мястэчкі на тартакі:

Сямёнаўку, Грэблю, Нараў. Бывала, сплаўлялі аж да Тыкаценя на Вісле. Шлях з плытамі ад пачатку да канчатковага пункта займаў ад 7 да 14 дзён, што абумовіла на плытах пабудову двухсхільных буданоў з негабляваных дошак для начлегу пльагонаў. Нанач плыты прычальваліся пры дапамозе калкоў, якія ўбіваліся ў грунт берага і да якіх прывязвалі плыты.

За адзін працоўны дзень на гонцы плытоў плацілі па 5 злотых на чалавека. За высечку лесу, яго транспарціроўку, вязку ў плыты нарыхтоўшчыкі атрымлівалі плату за аб'ём выкананай працы. Падзённую плату ў 5 злотых атрымлівалі і за добраўпарадкаванне саннага падвазнага шляху. Таму лесасплаў разам з рыбалоўствам маглі даць да 50 злотых у дзень на сям'ю. Гэта лічылася больш выгаднай справай, чым апрацоўка ўласнай зямлі.

З пачаткам Другой сусветнай вайны, з уключэннем Гарадзеншчыны і Беласточчыны ў склад БССР паўночная частка Белавежскай пушчы ўвайшла ў запаведнік, што спыніла лесараспра-

Сітуацыйны план біндзюгі (рума) на правым беразе р. Наравы каля в. Рудня

цоўкі, з-за чаго знік і сплаўны промысел. Спыненне лесасплаву прывяло да паступовай страты сплаўных якасцяў Нараву ў вярхоўях з-за хуткага зарастання рэчышча і берагоў.

Антон АСТАПОВІЧ

Слаўтыя людзі Капыльшчыны

«Дзе прайшло маленства, там пачынаецца Радзіма», — гэтыя словы Кузьмы Чорнага як найлепей стасуюцца да асобы прафесара медыцыны Мікалая Лебедзева. Яго дзяцінства і юнацтва прайшлі на Капыльшчыне, адсюль ён падаўся ў Ленінград, каб пасля вывучыцца на ваеннага хірурга, стаць выдатным вучоным у галіне медыцынскіх навук. Мы ведаем, што Кузьма Чорны нарадзіўся ў маёнтку Боркі (цяпер гэта Слуцкі раён), але гадаваўся ў мястэчку Цімкавічы, якое лічыў сваёй бацькаўшчынай. Тое ж самае можна сказаць пра М. Лебедзева, У. Кандраценку і іншых маіх слаўтых землякоў, якія прыязджаюць на Капыльшчыну як на сваю радзіму.

Расійскі вучоны-эканаміст прафесар А. Ліневіч — яшчэ адзін знакаміты беларус, які доўгі час працаваў у Маскве. Напрыканцы жніўня 2011 года ён вярнуўся на вечны спачын у лона роднай беларускай зямлі. Сапраўды, радзіма вечная і для вечнасці.

ЛЕБЕДЗЕЎ Мікалай Мікалаевіч (28.09.1964, г. Стоўбцы Мінскай вобл.), расійскі вучоны ў галіне хірургіі. Доктар медыцынскіх навук (2001), прафесар (2004), заслужаны ўрач Расійскай Федэрацыі (2010).

Дзіцячыя і юнацкія гады прайшлі на Капыльшчыне. Пасля заканчэння сярэдняй школы № 3 г. Капыля (1981) працаваў санітарам у псіхіятрычным шпіталі ў Ленінградзе. У 1982 г. стаў слухачом Ваенна-медыцынскай акадэміі імя С.М. Кірава, якую скончыў у 1988 г. па спецыяльнасці «лячэбная справа». Лейтэнант Лебедзеў служыў у экіпажы ваеннага карабля на Чырванасцяжным Паўночным флоце, у 1988—1990 гг. быў начальнікам медыцынскай службы вайскавай часці (г. Североморск). З 1990 г. у Ваенна-медыцынскай ака-

дэміі імя С.М. Кірава: ад'юнкты кафедры хірургіі (па 1993 г.), у 1993—1994 гг. старшы ардынатар клінікі неадкладнай хірургіі, у 1994—1998 гг. — выкладчык кафедры хірургіі ўдасканалення ўрачоў, з 1998 па 2001 г. быў на пасадзе дацэнта гэтай жа

кафедры. Пасля службы ва Узброеных Сілах у 2001 г. пачаў працу ўрачом-хірургам хірургічнага аддзялення Паліклінікі адкрытага акцыянернага таварыства (ААТ) «Газпрам» (г. Масква). У 2001—2008 гг. — намеснік галоўнага ўрача — вядучы хірург, з лютага 2008 г. — галоўны ўрач гэтай медыцынскай установы.

М. Лебедзеў мае вышэйшую кваліфікацыйную катэгорыю па хірургіі, эндаскапіі, з'яўляецца вядучым спецыялістам у галіне хірургічнай гастроэнтэралогіі. Зрабіў прыкметны ўклад у развіццё сучаснай расійскай клінічнай медыцыны і аховы здароўя.

Аўтар больш як 250 навуковых публікацый, сярод якіх манаграфіі і метадычныя дапаможнікі. У сааўтарстве з іншымі даследчыкамі, спецыялістамі ў галіне медыцыны надрукаваў наступныя працы: «Пасляаперацыйныя страўнікава-кішачныя язвы» (2004), «Вялікая хірургія ў паліклініцы — арганізацыя, магчымасці, перспектывы» (2007), «Асноўныя прынцыпы мультымадальнага аб'язвольвання ў практыцы амбулаторнай хірургіі» (2011) і інш. Яму належыць каля 50 рацыяналізатарскіх прапаноў.

Прафесар М. Лебедзеў адначасова выкладаў на кафедры хірургіі Дзяржаўнага інстытута ўдасканалення ўрачоў Міністэрства абароны Расійскай Федэрацыі, цяпер па сумяшчальніцтве працуе прафесарам кафедры хірургіі з

курсам траўматалогіі і артапедыі Інстытута ўдасканалення ўрачоў Нацыянальнага медыка-хірургічнага цэнтра імя М.І. Пірагова. Уваходзіць у склад Таварыства герніёлагаў Расійскай Федэрацыі, Асацыяцыі амбулаторных хірургаў г. Масквы і Маскоўскай вобласці, з'яўляецца членам рэдкалегіі часопіса «Амбулаторная хірургія».

Вучоны-хірург М. Лебедзеў узнагароджаны знакам Міністэрства аховы здароўя Расійскай Федэрацыі «Выдатнік аховы здароўя», яму прысвоена званне «Ганаровы работнік газавай прамысловасці».

ЛІНЕВІЧ Антон Уладзіміравіч (23.10.1933, в. Роспы Капыльскага р-на Мінскай вобл. — 29.08.2011, Масква [пахаваны ў в. Каралёў Стан Мінскага р-на]), савецкі і расійскі вучоны-эканаміст у галіне тарыфікацыі працы. Доктар эканамічных навук (1981), прафесар (1986).

У 1957 г. скончыў планова-эканамічны факультэт Беларускага дзяржаўнага інстытута народнай гаспадаркі імя В.У. Куйбышава. Працаваў старшым эканамістам планавай камісіі Пінскага райвыканкама. Пасля перайшоў у Беларускі навукова-даследчы інстытут (НДІ) эканомікі і арганізацыі сельскай гаспадаркі, дзе займаў пасады малодшага, затым старшага навуковага супрацоўніка. У 1963 г. скончыў аспірантуру пры Маскоўскай сельскагаспадарчай акадэміі імя К.А. Ціміразева. З 1965 г. быў старшым навуковым супрацоўнікам Усерасійскага НДІ эканомікі працы і кіравання ў сельскай гаспадарцы. У 1979 г.

перайшоў ва Усесаюзны НДІ эканомікі сельскай гаспадаркі: працаваў на пасадах старшага навуковага супрацоўніка, затым кіраўніка сектара. З 1988 г. працаваў ва Усерасійскім НДІ эканомікі, працы і кіравання ў сельскай гаспадарцы: кіраваў аддзелам (з 1997 г. сектарам) арганізацыі аплаты і нармавання працы, з 2004 г. быў загадчыкам сектара прадукцыйнасці і аплаты працы, з 2008 г. — галоўны навуковы супрацоўнік гэтага сектара.

Вучоны-эканаміст А. Ліневіч зрабіў вялікі ўклад у распрацоўку адзінай сістэмы арганізацыі аплаты працы на прадпрыемствах сельскай гаспадаркі. Яго дзейнасць прысвечаная развіццю і ўдасканаленню тарыфікацыі працы ў галіне аграрнай вытворчасці. Аўтар блізу 100 навуковых публікацый, сярод якіх «Тарыфікацыя працы ў сельскагаспадарчых прадпрыемствах» (1977), «Метадычныя асновы арганізацыі аплаты працы ў сельскай гаспадарцы» (2009) і інш.

Падрыхтаваў 3 дактары і больш як 20 кандыдатаў эканамічных навук.

Узнагароджаны некалькімі медалямі.

Алесь БЕЛЬСКИ

Традыцыйны танец Магілёўшчыны

Роздумы над старонкамі кнігі

Сярод шматлікага аб'ёму выпушчаных беларускімі выдавецтвамі кніг (часам макулатуры) сустракаюцца выданні, значнасць і каштоўнасць якіх неацэнная. Да іх, у поўнай меры, адносіцца манаграфія Міколы Козенкі «Беларускі народны танец: традыцыі і сучаснасць. Магілёўшчына», што з'явілася ў выдавецтве «Чатыры чвэрці» пры падтрымцы грамадскага аб'яднання «Беларускі фонд культуры», Упраўлення культуры Магілёўскага аблвыканкама, Магілёўскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці і культурна-асветніцкай работы.

Для любога неаб'якавага да сваёй нацыянальнай культуры чалавека – гэта адкрыццё, а для спецыяліста, які працуе ў галіне традыцыйнага беларускага танца – гэта каштоўны матэрыял. Для ўсяго ж айчыннага харэаграфічнага мастацтва – гэта велізарны падарунак.

Выданне такога кшталту – рэдкасць у наш час. На вялікі жаль, у нашай краіне не часта выдаюцца працы, прысвечаныя нацыянальнаму харэаграфічнаму мастацтву. Катастрафічна мала літаратуры паводле даследавання, вывучэння, аналізу і фіксацыі ўзораў сцэнічнай харэаграфіі. Яшчэ радзей з'яўляюцца кнігі, якія непасрэдна змяшчаюць «жывы» аўтэнтычны танцавальны матэрыял. У невялікім, але яркім сузор'і выданняў аб беларускай танцавальнай творчасці – Л. Алексютовіч, С. Грабеншчыкоў, І. Хвораст, Ю. Чурко – манаграфія М. Козенкі займае пачэснае месца.

У 1991 годзе вядомы фалькларыст, доктар навук К. Кабашнікаў наракаў на вельмі малы тыраж (паўтары тысячы) манаграфіі Ю. Чурко «Беларускі харэаграфічны фальклор». Наклад жа гэтага выдання – 50 асобнікаў (такі «вялікі» тыраж надрукавалі з арыгінала ў Магілёве)! Такая колькасць кніг не змога задаволіць патрэбы нават спецыялістаў абласнога цэнтра, не кажучы ўжо аб вобласці ці краіне ў цэлым! Кніга з такім зместам павінна быць не толькі ў кожнай бібліятэцы і чытальнай зале навучальнай установы, што займаецца пытаннямі культуры і мастацтва, – ад школы мастацтваў да ўніверсітэтаў, але і ў публічных бібліятэках розных узроўняў, а таксама ў вольным продажы.

Сучаснасць характарызуецца рэзкаю зменаю культурнага становішча ў краіне. Дзякуючы новым інфармацыйным тэхналогіям Беларусь становіцца часткай сусветнай сацыякультурнай прасторы і злучаецца ў агульнаеўрапейскі мастацкі мейнстрым з яго багаццем як сапраўдных, так і нібыта наватарскіх плыняў. На фоне гэтых працэсаў у мастацтве беларускага народна-сцэнічнага танца на самадзейнай і прафесійнай сцэнах назіраецца страта нацыянальнай адметнасці.

У выніку страты мноства старадаўніх узораў адбылося вялікае аддаленне сучасных беларускіх народна-сцэнічных танцаў ад першакрыніцы. Адсюль з'явіліся так званыя «сярэдняплясы» (як вельмі дакладна ахарактарызаваў пастаноўкі такога роду кандыдат мастацтвазнаўства В. Савін). Пад гэтую назву трапляюць народна-сцэнічныя танцы, у якіх размытыя не толькі абласныя, але і нацыяналь-

ныя асаблівасці. І такіх «тварэнняў» з кожным годам становіцца ўсё больш і больш. У «сярэдняплясе» прысутнічае, здавалася б, пэўны набор рухаў, узятых з беларускай традыцыйнай лексікі (патройны крок, прысуды, прыскокі, прытупы, крокі полькі і інш.), аднак выбар лексікі не грунтуецца на вяданні беларускай лакальнай карэанай харэаграфіі. Выкарыстоўваюцца стандартныя малюнкi – кола, дыяганаль, гарызантальныя лініі. Пры гэтым малюнкi не нясуць сэнсавай нагрукі і не выступаюць як выразны сродак адметнага харэаграфічнага твора. Музыкальнае суправаджэнне падбіраецца без уліку жанравай спецыфікі танцавальнага матэрыялу. Падбор касцюмаў да такіх танцавальных нумароў дзівіць мастацкай аднастайнасцю, стракатасцю і раскошай, не ўласцівай нацыянальнаму беларускаму строю.

У акрэсленні нават часткі харэаграфічных праблемаў, на мой погляд, яскрава вылучаецца значнасць новага ўнікальнага харэаграфічнага выдання.

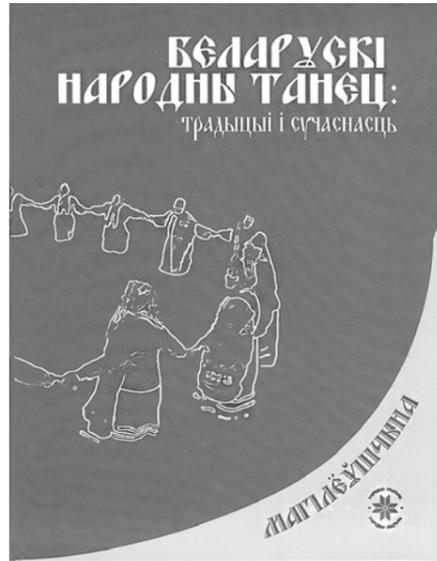
У невялікім, але яркім сузор'і выданняў аб беларускай танцавальнай творчасці – Л. Алексютовіч, С. Грабеншчыкоў, І. Хвораст, Ю. Чурко – манаграфія М. Козенкі займае пачэснае месца

Велізарная каштоўнасць манаграфіі М. Козенкі ў тым, што ён першы склаў гісторыю развіцця народнай харэаграфіі аднаго рэгіёну Беларусі – Магілёўшчыны. Пад адной вокладкай сабраў аўтэнтычныя формы і лепшыя ўзоры рэгіянальнай класічнай сцэнічнай харэаграфіі, музыку фальклорных танцаў і этнічны касцюм.

Кніга складаецца з уводзінаў і чатырох раздзелаў, кожны з якіх можа прэтэндаваць на асобнае выданне. Коротка спынюся на іх.

Ва ўводзінах аўтар прафесійна, даходліва і досыць дэталёва выкладае структурны план свайго даследавання.

Першы раздзел «Народная спадчына» знаёміць чытача з лексікай аўтэнтычнага народнага танца Магілёўскага Падняпроўя, дзе выяўленыя яе рэгіянальна-лакальныя асаблівасці. Акрамя дакладнага слоўнага апісання перамяшчэння танцо-

раў па пляцоўцы, рухаў ног, становішча рук (гэтаму падраздзелу нададзена асаблівая ўвага, бо рукі з'яўляюцца адным з яркіх сродкаў выразнасці беларускай народнай

У выніку страты мноства старадаўніх узораў адбылося вялікае аддаленне сучасных беларускіх народна-сцэнічных танцаў ад першакрыніцы. Адсюль з'явіліся так званыя «сярэдняплясы»

харэаграфіі), корпуса, як у пары, так і ў адзіночным выкананні. Матэрыял багата праілюстраваны пластычнымі малюнкамі, графічнымі схемамі, што робіць разбор, «правучанне» і аднаўленне рухаў, камбінацыяў і ўзораў танцавальнай творчасці ў цэлым прасцей і больш эфектыўным.

Апісваючы аўтэнтычныя ўзоры карагодаў, танцаў і скокаў з лексічным нападуненнем, даецца інфармацыя аб прымеркаванасці харэаграфічных узораў ды тых ці іншых абрадаў, звывчаяў. Такія веды дазваляюць глыбей зразумець сэнс фальклорных узораў беларускай харэаграфіі і вызначыць тыпалагічныя элементы, што з'яўляюцца ў пэўным сэнсе пластычнымі знакамі, у якіх у адпаведнасці з сістэмай вобразнага мыслення народа зашыфраваная інфармацыя аб рэальнай рэчаіснасці, пра пэўныя этнасацыяльныя матэрыялы.

Да карагодных і танцавальных узораў прыкладаецца музычны (нотны) матэрыял, характэрны для

Хочацца выказаць словы вялікай удзячнасці аўтару за яго любоў да нацыянальнай харэаграфічнай спадчыны беларусаў, выяўленай у фантастычнай працы па яе захаванні ў друкаваных зборах і практычнай дзейнасці. І выказаць надзею, што гэтае выданне будзе даступнае вялікай колькасці людзей, якія цікавяцца беларускім народным мастацтвам, і якое так патрэбнае навучальным установам і калектывам аматарскай творчасці.

Калі мы самі не будзем паважаць і падтрымліваць сваю нацыянальную спадчыну, культуру свайго народа, то хто ж будзе паважаць нас? Калі мы самі не навучымся шанаваць сваю Бацькаўшчыну, то хто ж будзе лічыць нас народам?

народнай харэаграфіі Магілёўшчыны. І гэта не проста нейкі дадатак, хоць і досыць істотны. У раздзеле даследуецца танцавальны музычна-інструментальны фальклор рэгіёна і яго адметныя рысы. Дарэчы, М. Козенка з'яўляецца аўтарам серыі зборнікаў «Танцавальная музыка Беларусі», дзе прадстаўленыя шматлікія запісы аўтэнтычнага танцавальнага інструментальнага фальклору, сабраныя ім пад час экспедыцыяў у розныя рэгіёны краіны.

Акрамя даследаванняў аўтэнтычнай харэаграфіі і музыкальнага фальклору ў кнізе прадстаўлены этнічны строй Магілёўскага Падняпроўя ва ўсёй разнастайнасці каляровай і арнаментальнай адметнасці лакальных строяў.

У другім раздзеле – «Аматарская творчасць» – пададзена гісторыя развіцця і творчасці самадзейных калектываў Магілёўскай вобласці з цікавай інфармацыяй пра кіраўнікоў, балетмайстраў і педагогаў, рэдкімі ілюстрацыямі аўтарскіх пастановак сярэдняны і другой паловы ХХ і пачатку гэтага стагоддзяў.

Трэці раздзел – «Узоры класічнай беларускай народна-сцэнічнай спадчыны» – знаёміць чытача з узора-

рамі народна-сцэнічнай харэаграфіі, што даволі часта выконваліся ды выконваюцца і сёння на Магілёўшчыне: варыянт традыцыйнага танца «Лявоніха», які мае рэгіянальныя асаблівасці, папулярны «Танец са званочкамі», «Варатынская кадрыля».

У чацвёртым раздзеле прапановаў вядомым беларускім харэаграфам В. Паповым «Урокі сучаснага беларускага народна-сцэнічнага танца (Экзэрсіс каля станка)» з адпаведным музычным матэрыялам, што само па сабе ўжо каштоўнае.

Такім чынам, М. Козенка комплексна даследуе і разглядае народнае танцавальнае мастацтва Магілёўшчыны ў кантэксце гісторыі і побыту. Само выданне даволі аб'ёмнае, больш за 600 старонак. Акрамя тэксту, малюнкаў, схемаў і нотнага матэрыялу, у кнізе шырока прадстаўленыя фотаілюстрацыі.

Магчыма, было б мэтазгодным абмежаваць колькасць фотаздымкаў (інфармацыйна яны вельмі каштоўныя) у першым і другім раздзелах, якія займаюць досыць вялікі аб'ём, і за кошт гэтага павялічыць аб'ём інфармацыі ў трэцім раздзеле: ён мае асаблівую цікавасць для кіраўнікоў аматарскіх калектываў. Або, пакінуўшы ўвесь змест, падзяліць матэрыял на два паўнаватарасныя выданні.

*Ірына
КАНАВАЛЬЧЫК,
старшы выкладчык БДУ культуры і мастацтваў,
магістр мастацтвазнаўства*

Май

10 – Бяганская Галіна Аляксандраўна (1934, Мінск), заслужаны архітэктар Беларусі – 80 гадоў з дня нараджэння.

11 – Алейнік Дзмітрый Іванавіч (1929, Берасіно), жывапісец, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 85 гадоў з дня нараджэння.

11 – Глебаў (сапр. Сарокін) Глеб Паўлавіч (1899 – 1967), беларускі акцёр, народны артыст Беларусі, народны артыст СССР – 115 гадоў з дня нараджэння.

12 – Уступленне (1954) БССР у Арганізацыю Аб'яднаных Нацый па пытаннях асветы, навукі і культуры (ЮНЕСКА) – 60 гадоў.

14 – Кругер Янкель Мардухавіч (Якаў Маркавіч; 1869, Мінск – 1940) жывапісец, педагог, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 145 гадоў з дня нараджэння.

14 – Касовіч Каятан Андрэевіч (1814, Полацк – 1883), беларускі і расійскі вучоны ў галіне ўсходазнаўства, санскрытолаг – 200 гадоў з дня нараджэння.

16 – «Тарас на Парнасе» (1889), беларуская паэма – 125 гадоў з часу першай публікацыі ў газеце «Мінский листок».

19 – Дзяржаўны літаратурны музей Янкі Купалы (Мінск; 1944) – 70 гадоў з часу заснавання (адкрыты 20.09.1945).

20 – Алексютовіч Канстанцін Андрэевіч (1884, Пухавіцкі р-н – 1943), балетмайстар, педагог, пастаноўшчык народных, класічных і характарных танцаў, аўтар беларускага танца «Бульба» – 130 гадоў з дня нараджэння.

20 – Грыгоніс Генрых Юр'евіч (1889 – 1955), беларускі акцёр, народны артыст Беларусі – 125 гадоў з дня нараджэння.

24 – Русак Адам Герасімавіч (1904, Капыльскі р-н – 1987), беларускі паэт-песеннік, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

27 – Бялевіч Антон Пятровіч (1914, Уздзенскі р-н – 1978), паэт, празаік, перакладчык, кавалер ордэна «Знак Пашаны» – 100 гадоў з дня нараджэння.

27 – Курган бессмяротнасці (Навагрудак, 1924), мемарыял Адама Міцкевіча – 90 гадоў з часу закладкі.

27 – Салееў Вадзім Аляксеевіч (1939), вучоны-філосаф, культуролаг, мастацкі крытык, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

28 – Побаль Леанід Давыдавіч (1924, Іўеўскі р-н – 2004), вучоны-гісторык, археолаг, даследчык ранняй гісторыі славян Беларусі і Усходняй Еўропы, кавалер ордэна «Знак Пашаны» – 90 гадоў з дня нараджэння.

28 – Шумілінскі гісторыка-краязнаўчы музей (Шуміліна; 1984) – 30 гадоў з часу заснавання (адкрыты 22.11.1986).

29 – Максімава Ларыса Паўлаўна (1939, Віцебск), піяністка, заслужаная артыстка Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

Таіса ТРАФІМАВА

9 Мая. Працяг жыцця

Светлай памяці майго бацькі
Івана Паўлавіча Янучка, ветэрана
педагагічнай працы, ветэрана
Вялікай Айчыннай вайны

Грымяць з экрана гаўбіцы.
Там пушкі і гарматы...
І сэрца разрываецца,
Як на вайне ў таты.
Дрыжыць агнём зямля мая
Зенітак-дальнябоек,
І засланяю татку я
Ад той вайны... сабою.
І думкі неадольныя
Мне не даюць спакою.
Стаю, нібы палонная,
Адна... на полі бою.
У майскі Дзень вясняны
(Там кожны трэці – страта)
Праходзяць ветэраны,
У кожным бачу тату.
Аркестры граюць велічна.
Для нас – двойное свята:
Даў Бог унучка Ванечку,
І шчасцем я багата.

Герой наш усміхаецца,
Агнямі неба свеціцца,
Салютам подзвіг славіцца
І ў будучыню верыцца!

Аднавяскоўка

Здаецца – усё у жыцці
Пагасла,
захахла
і згоркла...
А трэба яшчэ недзе йсці
І штосьці рабіць адвечоркам.
Справаў шмат: і карову даіць,
І сцежку занеслі сумёты...

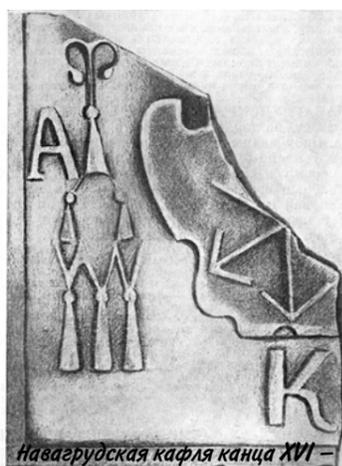
І. Янучок

Ды толькі
нікому
даўно
не баліць,
Як жыць ёй у пары
з глухой
адзінотай.
Сустрэне цяпло
з палыном,
З настылым вядром –
завіруху.
А ноччу – да слёз углядацца
ў акно,
Скаванае цемрай,
і споміны слухаць.
Жыццё прамільгнула, як дзень,
Так замуж не выйшла ніколі,
Хоць сваталіся – даволі...
Напэўна, такая ўжо доля,
А мары снуюцца, як цень,
Што некалі Ён сярод ночы
Прыйдзе!
і лёсу прад'явіць
свой іск...
О, Вера і Вернасць жаночая,
Узнесці б табе
абеліск!

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАВАГРУДСКАЯ КАФЛЯ – архітэктурна-дэкаратыўная кераміка XIV – XVII стст. з Навагрудка. Падзяляецца на гаршковавую XIV – XVI стст. і каробчатую XVI – XVII стст. (тэракатавую і зялёную паліваную). Паводле прызначэння падзяляецца на сценную, карнізную, фрызавую, вуглавую, а таксама «каронкі» і «гарадкі», якімі завяршалі печы. У XIV ст. выраблялі кафлю з цыліндрычным тулавам і круглым вусцем; у XV ст. – гаршковаю кафлю з крыжападобным, сэрцападобным і трохвугольным вусцем; у XV – XVI стст. – невысокою гаршковаю кафлю з прамавугольным вусцем і дном, аздобленым рэльефнымі кругамі. Кафля XVI – XVII стст. мае прамавугольную вонкавую пласціну з рамкай па

Навагрудская кафля канца XVI – пач. XVII ст.: з геральдычным малюнкам (уверсе) і карнізнай

лошкі, ружы, рамонкі), геральдычны (гербы і манаграмы ўладальнікаў) арнаменты, выявы анёлаў, грыфонаў і інш. На кафлі XVII ст. пашыраны «дывановы» арнамент са стылізаваным раслінным узорам.

НАВАГРУДСКІ ПРАЛОГ – беларускі рукапісны помнік 1512 г. Адносіцца да т.зв. шырокіх (вялікіх па змесце) і ўключае жыццяпісы святых на месяцы верасень – люты. Пісаны ў ліст (625 лістоў) паўставам, які пераходзіць у прыгожы буйны ўстаў, на царкоўнаславянскай мове з беларускімі лексічнымі і арфаграфічнымі асаблівасцямі. Пасляслоўе сведчыць, што кніга напісаная ў Наваградку манахам Якімцом і «роўваю многых дьяков», а «переплетена бысція книга рукою іерея Прѣфирія иж в Любчи». Пісец просіць чытача выпраўляць не-

дакладнасці «своим розумом» і прабацьчы яму магчымыя памылкі. Першы ліст аздоблены застаўкай, якую ўтварае складанае перапляценне кругоў. Ініцыялы і арнамент застаўкі «балканскага» тыпу. Абклад драўляны, акаваны. Навагрудскі пралог зберагаўся ў Супрасльскім манастыры; з 1860-х гг. у Віленскай публічнай бібліятэцы, зараз у Бібліятэцы Акадэміі навук Літвы.

НАВАГРУДСКІ СТРОЙ – традыцыйны комплекс беларускага народнага адзення на Панямонні. Бытаваў у XIX – пач. XX ст. у Навагрудскім, Карэліцкім, Слоніміскім і Лідскім раёнах. Аснову летняга жаночага гарнітура складалі кашуля-гарсоўка, андарак, фартух, гарсэт або бурносік. Кашулю-гарсоўку кроілі з гесткай, з прамым або сабраным на каўнерац рукавом, вузкім стаячым, утвораным брыжыкамі каўняром або без каўняра. Дробнаўзорысты геаметрычны арнамент вышыўкі чырвонымі, чорнымі баваўнянымі ніткамі кампанаваліся ў вузкія паскі і размяшчаліся ўздоўж швоў злучэння гесткі са станам, па лініі разрэзу пазухі, на каўняры, нізе рукавоў. Андарак у клетку буйнога рапорту (найчасцей зялёна-блакітнага, зялёна-сіняга ці фіялетавага колераў) прасавалі ў буйныя складкі, падпяразвалі вузкім дэкаратыўным поясам. Аднаполкавы фартух кроілі са скругленым нізам, аздобленым фальбонай. Гарсэт з чорнай шарсцянкай меў баску ў выглядзе 6 – 8 кліноў. Кароткі бурносік з белага валенага сукна шылі з маляўнічымі складкамі на спіне. Галаўныя ўборы – намітка або чорны ці чырвоны з круглымі вушкамі і ўзорыстымі шаўковымі стужкамі-завязкамі каптур, аздоблены па

Навагрудскі строй. Маладуха ў верхнім адзенні. Навагрудскі раён. Пач. XX ст. Жанчына ў летнім адзенні. Вёска Красная Лідскага раёна. 1920-я г.

краях вушак каляровай аблямоўкай, парчовай тасёмкай, вышыўкай. Дзявочы галаўны ўбор – хустка з прышпіленай кветкай ці пярком. Шыю ўпрыгожвалі пацеркамі, стужкамі, крыжыкамі. Мужчынскае адзенне складалі кашуля, нагавіцы, камізэлька (з сіняй ці чорнай шарсцянкай з меднымі гузікамі, стаячым каўняром), касынка-каляшыйка. Галаўныя ўборы – саламяныя капелюшы, фуражкі. Верхнім адзеннем былі бурнос, сярмяга, капота, спанцэрка, кажух.